

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

סיבות לחוסר הצלחה בלימוד תורה

(ח' א') ריש לקיש אמר: אם ראית תלמיד שלמודו קשה עליו כברזל, בשביל משנתו שאינה סדורה עליו, שנאמר "וְהוּא לֹא פָּנִים קִלְקַל". מאי תקנתיה? ירבה בישיבה, שנאמר "וַחֲגִלִּים יִגְבֵּר". "וַיִּתְרוֹן הַכֶּשֶׁיר חֻכְמָה" (כשסידר משנתו מתחילה), כל שכן אם משנתו סדורה לו מעיקרא.

כי הא דריש לקיש הוה מסדר מתניתיה ארבעין זמנין כנגד ארבעים יום שניתנה תורה, ועייל לקמיה דרבי יוחנן. רב אדא בר אהבה מסדר מתניתיה עשרין וארבע זמנין כנגד תורה נביאים וכתובים. ועייל לקמיה דרבא.

רבא אמר: אם ראית תלמיד שלמודו קשה עליו כברזל, בשביל רבו שאינו מסביר לו פנים, שנאמר "וְהוּא לֹא פָּנִים קִלְקַל" (שהראה לו פנים רעות). מאי תקנתיה? ירבה עליו רעים (לפייס הימנו, שיסבור לו פנים), שנאמר "וַחֲגִלִּים יִגְבֵּר". "וַיִּתְרוֹן הַכֶּשֶׁיר חֻכְמָה", כל שכן אם הוכשרו מעשיו בפני רבו מעיקרא.

שיטות הראשונים

ריש לקיש הוה מסדר מתניתיה ארבעין זמנין: כתב בארחות צדיקים, וכן עשו כולם בימי חכמי התלמוד, שעיקר לימודם היה חזרה. ויש ראיות גדולות ברורות בכמה מקומות בתלמוד, שהיו כולם רגילים בחזרה, ולכל אחד היה לו סכום מנין כך וכך פרקים ליום. וכשהיו טרודים ביום, אז היו פורעים בלילה. וכל שלושים יום היו חוזרים תלמודם.¹

בשביל רבו שאינו מסביר לו פנים: כתב הרמב"ם "הרב שלמד ולא הבינו התלמידים - לא יקעס עליהן ויגזז, אלא חוזר ושונוה הדבר אפלו כמה פעמים, עד שיבינו עמק ההלכה... במה דברים אמורים? בזמן שלא הבינו התלמידים את הדבר מפני עמקו, או מפני דעתן שהיא קצרה. אבל אם נכר לרב שהם מתרשלין בדברי תורה ומתרפין עליהן ולפיכך לא הבינו - חייב לרגז עליהן ולהכלימן בדברים, כדי לחזקן, ובענין זה אמרו חכמים: זרק מרה בתלמידים."²

תענית על שני דברים

(ח' ב') בימי רבי שמואל בר נחמני הוה כפנא ומותנא. אמרי: היכי נעביד? ניבעי רחמי אתרתי, לא אפשר. אלא ליבעי רחמי אמותנא, וכפנא ניסבול.

אמר להו רבי שמואל בר נחמני: ניבעי רחמי אכפנא, דכי יהיב רחמנא שובעא, לחיי הוא דיהיב, דכתיב: "פֹּתַח אֶת יָדְךָ וּמִשְׁפִּיעַ לְכֹל חַי רָצוֹן".

ומנלן דלא מצלינן אתרתי? דכתיב:³ "וּנְצוּמָה וּנְבַקְשָׁה מֵאַלְהֵינוּ עַל זֹאת", מכלל דאיכא אחריתי. במערבא אמרי משמיה דרבי חגי מהכא:⁴ "וְרַחֲמִין לְמַבְעֵא מִן קֶדֶם אֱלֹהִים שְׂמִיָּא עַל רְזַה דְנָה", מכלל דאיכא אחריתי.

1. מקורות: אורחות צדיקים (שער התורה, עיי"ש).

2. מקורות: רמב"ם (הל' תלמוד תורה ד, ד-ה).

3. עזרא תכג.

4. דניאל ב, ח.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שיטות הראשונים

על איזו צרה מתפללים: כתבו המאירי והרי"ז כי כאשר ישנן שתי צרות מתפללים על הגדולה מביניהן.⁵
הוספת פסוקים על עניינים אחרים בתפילות התענית: המכתם, והמאירי בשם רבותיו, יצאו נגד מנהג החזנים שהיו מערבים פסוקים על עניינים אחרים בעת תענית גשמים.⁶

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות תעניות, סימן תקעו)

טו צבור שֶׁהָיוּ לָהֶם ב' צָרוֹת אֵין מְבַקְשִׁים רַחֲמִים אֶלָּא עַל אַחַת מֵהֶם, דְּכָתִיב: וְנִצּוּמָה וְנִבְקָשָׁה מֵאֲלֹהֵינוּ עַל זֹאת (עֲזָרָא ח, כג) וְאוֹמְרִים: אֵף עַל פִּי שֵׁישׁ בְּלִבֵּנוּ צָרוֹת רַבּוֹת, עַל צָרָה פְּלוֹנִית בָּאֵנוּ לְהִתְפַּלֵּל; וְאִם יֵשׁ לָהֶם צָרַת רָעַב וְצָרַת דָּבָר, מְבַקְשִׁים רַחֲמִים עַל הָרָעַב מְשׁוּם דְּכִי יִהְיֶה רַחֲמָנָא שְׂבָעָא, לְחַיֵּי יְהִיב.

⁵ מקורות: מאירי (ח' ב'). ריא"ז (הלכה ב' ס' יב).

⁶ המג"א (תקעו, טו, ס"ק יא) כתב, שכשישנה צרה אחת, ניתן להתפלל גם על צרות אחרות. וביאר המשנ"ב (ס"ק לד) דבריו, שזהו דווקא צרות שעברו (לכאורה כוונתו, שהגיעו) אגב צרה זו. וכף החיים' ביאר דבריו, שמתפללים שיימלטו מהם, שלא תבוא עליהם. מקורות: מכתם (י"ד ב'). מאירי (ח, ב).